

REMEK ÉVA¹**Az EBESZ I.****Világrend, biztonság, nemzetközi szervezetek, elméletek****The OSCE-I****World order, security, international organizations, theories****Absztrakt**

A nemzetközi szervezetek között az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ, a továbbiakban Szervezet) sok szempontból egyedülálló módon járul hozzá tagjainak és szomszédainak a biztonságához. Az 57 tagállamot számláló Szervezet a biztonság átfogó koncepcióján értelmezi a békét és biztonságot. Az EBESZ új korszakkal szembesül, ahol szerepéről újra meg kell győznie tagjait... Kérdés, hogy az új korszak egy új és folyamatosan változó világrenddel, kapcsolatokkal, az új biztonsági kihívásokkal hogyan hat az EBESZ-re? A tanulmány első része az elméletek segítségével leírja azt a közeget, amelyben az EBESZ létrejött és működik.

Kulcsszavak: világrend, biztonság, nemzetközi kapcsolatok, szervezetek, elméletek, EBESZ

Abstract

Among of the international organizations existing today, the Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE) is unique in many ways and has been

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Nemzetközi és Európai Tanulmányok Kar, Nemzetközi és Biztonsági Tanulmányok Tanszék, egyetemi docense, National University of Public Service, Faculty of International and European Studies, Department of International Security Studies, Associate Professor, E-mail: remek.eva@uni-nke.hu, ORCID: 0000-0002-0403-8466

„A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében működtetett Zrínyi Miklós Habilitációs Program keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.”

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

contributing to the security of its members and neighbours. It brings together 57 states across three continents in an effort to build peace and prosperity based on a comprehensive understanding of security. The OSCE is now facing a new era where it needs to convince its members that it still has a role to play. The new era by a new and ever-changing world order, by relationships how do these facts effect the OSCE? In the first part of the study is described the milieu by helping of the theories in which the OSCE was created and operated.

Keywords: *world order, security, international relations, organizations, theories, the OSCE*

„... a politika nehezebb tudomány, mint a fizika...”²

BEVEZETÉS

A nemzetközi szervezetek az államok mellett, illetve velük együtt, meghatározó szerepet képviselnek a nemzetközi kapcsolatokban. A nemzetközi együttműködés bonyolult és komplex rendszert teremt, aminek elemzése is összetett, interdiszciplináris tudást feltételez. Ahogyan Karl Deutsch³ fogalmaz „a nemzetközi kapcsolatokba való bevezetés napjainkban az emberiség túlélésének művészetébe és tudományába való bevezetés” is.⁴

Minden kornak megvannak a maga szabályszerűségei, törvényszerűségei az egyének és csoportok érintkezésében, továbbá az általuk létrehozott szervezetek közötti kapcsolatok kialakításában, működtetésében, illetve megszüntetésében. Így lehet az, hogy a nemzetközi együttműködésről különböző elméletek születtek, hasznos következtetésekkel. „A nemzetközi kapcsolatokra, mint egészre” vonatkozóan azonban nincs egységes és mindenki által elfogadott általános leírás. „Minél inkább általánosítunk, annál nehezebb a dokumentálható tényeket, a mozgató energiákat és motivációkat, illetve a mindezekre reflektáló érdekeltet szempontjait magyarázni és összefüggéseiket kimutatni.”⁵ Ezt igazolja John Gerard Ruggie, amerikai társadalomtudós egyik, az elemzés témáját is érintő tanulmányá-

² Albert Einstein. In: Varga János Einstein és az atombomba, 2014. május, 163.o.

https://nuklearis.hu/sites/default/files/nukleon/Nukleon_7_2_163_Varga.pdf (letöltve:2017.03.21.)

³ Karl W. Deutch politológus, a „biztonsági közösségek” elmélet első kidolgozója, még 1957-ben. Sz.n. Collective security communities: a new global order among chaos and coherences? 7. o. <http://web.isanet.org/Web/Conferences/ISSS%20Austin%202014/Archive/e58f65b0-6ccb-4238-8d99-0bfd47089def.pdf> (letöltve. 2017.03.21.)

⁴ Egedy Gergely: Bevezetés a nemzetközi kapcsolatok elméletébe, Hvgorac Lap- és Könyvkiadó Kft.2007, 7.o.

⁵ Bíró Gáspár: Bevezetés a nemzetközi politikai viszonyok tanulmányozásába, 2003, 1. o.

By Created by XMLmindXSL-FO Converter, [PDF] [Bevezetés a nemzetközi politikai viszonyok tanulmányozásába](#) (letöltve:2017.03.21.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

ban. Álláspontja szerint a törekvések, a célok, a legitimitás és a jogok⁶ a cselekvési indítékok (reasons for action) kategóriájába tartoznak, amelyek nem azonosak a cselekvések okaival (cause of action). Erre példája az Európai Unió, ahol „az egyesült Európára való törekvés nem oka az európai integrációnak, hanem indítéka a közvetlen okok kauzális képességének.”⁷ Ruggie kapcsán fontos megemlíteni a „rendszerbe ágyazott liberalizmus” elgondolását is, amelynek egyik típusa a második világháború utáni egy fajta multilaterális egyezmények keretében kialakított gazdasági szabályokat, általános kötelezettségeket foglalt magába. Ezek közösen elfogadott, lényegében liberális elvek alapján született szabályok voltak, amelyek az államok globális (pl. Világbank által) és regionális (pl. Európai Gazdasági Közösségek által) kapcsolatát szabályozta. Az államok egymással kialakított kapcsolatát – a gyakorlatban nem mindig – ezek az alapelvek „irányították.”⁸

A multilaterális együttműködés egy másik típusa az „ENSZ rendszerének multilateralizmusa” lett.⁹ Ez utóbbi forma témánk szempontjából ismét figyelemreméltó, mert az Európai Biztonsági Együttműködési Szervezetnek (EBESZ, Szervezet) – a maga multilateralizmusával – tevékenyebb szerepet kell vállalnia pl. az ENSZ intézményi reformfolyamatában,¹⁰ hogy fokozza a saját kooperatív biztonsági rendszerének a hatékonyságát, illetve a további multilaterális kapcsolatok alakításához igazítsa azt.

Jelen tanulmány (EBESZ I.) célja: általános bevezetést adni a világrend-kérdéskörbe, a nemzetközi kapcsolatok rendszerébe, a régi-új kihívások a nemzetközi biztonsági intézményrendszerrel kapcsolatos elméleti-fogalmi háttérnek a tisztázásába, hogy később (a tanulmány második részében, EBESZ II.) egyértelművé váljon az EBESZ helye, szerepe, lehetőségei a nemzetközi szervezetek rendszerében. Mindehhez elemzési keretként szolgál az EBESZ intézményeinek működése, különös tekintettel a soros elnökség tevékenységére, a működést (döntést) segítő mechanizmusok, a Biztonsági Stratégiája, jellegéből

⁶ Bíró i.m. 2. o.

⁷ John Gerard Ruggie: Constructing the World Polity: Essays on International Institutionalisation, 22.o. <https://books.google.hu/books?id=iBylAgAAQBAJ&pg=PA131&lpg=PA131&dq=international+institutionalization+by+john+ruggie&source=bl&ots=lJiB8tCB7b&sig=cMQ2Asx-NR9uKQrVYAKvMIM0eQ&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEwiv--vE6PTSAhXRJSwKHeVTAFEQ6AEITTAI#v=onepage&q=causal&f=false> (2017. 03.26.)

⁸ Caroline Bouchard and John Peterson: Conceptualising Multilateralism Can We All Just Get Along? Mercury, E-paper, No. 1, January 2011, 9.o. http://mercury.uni-koeln.de/fileadmin/user_upload/E_paper_no_1_Revised_Version.pdf (letöltve: 2017.03.21.)

⁹ Simai Mihály: A globális válság: hatások, gazdaságpolitikai válaszok és kilátások 2. kötet, TRANSZNACIONÁLIS VÁLLALATI STRATÉGIÁK ÉS MULTILATERALIZMUS, vki.hu, Budapest, 2009, 58.o. <http://vki3.vki.hu/kot/ecostat/02-Simai.pdf> (letöltve: 2017.03.21.)

¹⁰ Az ENSZ-reformtervekről: dr. Erdős András: Az ENSZ előtt álló kihívásokról, 8-11.o. http://bhkka.hu/web-bhkka-letoltesek/BHKK_Biztonsagpolitikai-prognozis_2015_BHKK.pdf (letöltve: 2017.03.30.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

adódó jelen és jövőbeli feladatainak bemutatása, műveletei. A kutatási téma időbeli és tartalmi kiterjedése okán, illetve egy-egy publikáció terjedelmi korlátai is azt kívánják meg, hogy részletekben mutassuk be az előrehaladást. Ezért fordulhat az elő, hogy a tanulmányok fő címe (I. és II.) mindig a fő témára, míg az alcímek az aktuális tartalomra utalnak.¹¹ A kutatás alapkérdése: milyen szerepe és lehetősége van az EBESZ-nek az európai biztonsági architektúrában?

ELEMZÉSI MÓDSZERTAN

Az elemzési keretet és az elméletet Barry Buzan, Ole Wæver és Jaap de Wilde által javasolt, a biztonság fogalmának kibővített változata adja, de nem külön-külön bemutatva az egyes szektorokat,¹² csak utalásszerűen, a téma szempontjából releváns részletekkel. További elemzési eszközt biztosít a regionális biztonsági komplexumokról¹³ szóló elmélet, miszerint a nemzetközi biztonság a szereplők közötti interakciókon, kapcsolatokon alapszik. Ezek a szereplők érdekeik és az érdekeikre hatást gyakorló külső pl. földrajzi, gazdasági, energetikai, szomszédos területek tényezők alapján regionális együttműködési formákat, alrendszeret alkotnak. Ezeket a biztonságelmélet biztonsági komplexumnak nevezi. A komplexumok működését többféle szempont alapján vizsgálhatjuk, pl. az emberi közösségek hogyan viszonyulnak egymáshoz a fenyegetések tekintetében vagy éppen ezek a közösségek függnek-e a természetes környezetükből származó fenyegetésektől. A szempontok vizsgálata során további szempontok („kapcsolati tényezők”) is előtérbe kerülnek, pl. a szereplők közötti erőegyensúly, a fegyverkezés kérdése, a rezsimék.¹⁴ „A komplexum államai közötti kapcsolatok egyedi struktúrát és dinamikát hoznak létre, amelynek fő jellemzője az egymástól való függőség.” Ezek alapján a komplexumokat többféle csoportra lehet felosztani:¹⁵

¹¹ Írásom a témával kapcsolatos tanulmányok bevezetője, annak is az első része, amely részidős kutatási eredményekről ad számot. A tanulmány egésze arra vállalkozik, hogy az EBESZ sajátos szervezetét elhelyezze a vizsgált időszakok világrendjében, az államok anarchikus nemzetközi rendszerében, a bevezetőben rögzítettek szerint. Ahhoz, hogy megértsük az EBESZ működési elveit, politikáját, egyszerűen látnunk kell, hogy milyen történelmi atmoszférában, miért alakult meg, kik a tagjai, miért és mikor intézményesült, milyen régi-új eszközök állnak rendelkezésére speciális jellegéből adódó speciális feladatainak ellátására (a teljesség igénye nélkül) Jelen írás általános bevezető, főleg elméleti okfejtés.

¹² Öt szektorról van szó: társadalmi, gazdasági, katonai, politikai, ökológiai szektorok, amelyek csak elméletben szétválaszthatóak. További részletek I.

¹³ Barry Buzan, Ole Weaver, Jaap de Wilde: Security: A New Framework for Analysis, Lynne Rienner Publisher, 1998, 11. o.

¹⁴ Gábris Máté: Biztonsági komplexumok az információs korban, 2010.4. szám, 114.o.

http://hadmernok.hu/2010_4_gabri.pdf (letöltve: 2017.03.21.)

¹⁵ Vida Csaba: A regionális biztonsági komplexum elmélete és alkalmazása Közép-Európára In: Hadtudomány 2007/1. szám o. nincs

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

- általános, amelyben a regionális hatalmak határozzák meg a komplexum hatalmi szerkezetét;
- központosított, amelyet egy szuperhatalom vagy egy nagyhatalom hegemoniája jellemez;
- nagyhatalmi, amelyben nagyhatalmak szembenállása, vagy hegemoniája blokkolja a belső hatalmi dinamikát;
- szuperkomplexumok, amelyek több komplexumot ölelnek fel, amelyek között a biztonsági interakciók erősek.

E felsorolt komplexumfajtákon kívül további típus: a szubkomplexum. A szubkomplexum alatt néhány ország viszonylagos egységét és sajátos jellemzőit értjük, amely csak a szubkomplexum tagjaira vonatkozik.

Tanulmányomban az észak-amerikai regionális komplexumtól (Vancouvertól), az európai szuperkomplexumon át (benne az EU-európai és a poszt-szovjet regionális komplexummal, illetve olyan köztes területekkel, mint a Balkán és Törökország),¹⁶ a térséget általános komplexumnak tekintem. Az elemzés során a részletek bemutatásában a szubkomplexumok¹⁷ csoportosítást is használom.¹⁸

A kutatási témaválasztást a fentiek csak megerősítették, azaz az EBESZ helyének szerepének bemutatása a régi-új világrendben, illetve mérlegre tenni a 21. századi lehetőségeit, ismerve a jelen biztonságpolitikai tényeit, s megfontolni a jövőbeli lehetőségeit. A témával összefüggő nagyobb terjedelmű szakirodalmak (tanulmánykötet, könyv, jegyzet) a 2000-es évek elején készültek.¹⁹ Az írásmű ezekre is épít, továbbá a Szervezet tevékenységéről megjelent elemzések, illetve a Szervezet, vagy társszervezetek honlapján fellelhető információk is beépítésre kerültek a tanulmányokba (I. és II.). Az elemzés időkerete a hetvenes évektől 2010-ig bezárólag ad a Szervezetről horizontális és vertikális áttekintést. A tanulmány (mely két részből áll) célja az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet jogelődjével együttes történetének, helyének, szerepének és jellemzőinek bemutatása a nemzetközi szervezetek rendszerében. A történelmi előzmények természetesen nem mellőzhetőek, de azok csak olyan mértékben kapnak helyet, ami a megértéshez feltétlenül

http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2007/1/2007_1_5.html (letöltve: 2016. december 15.)

¹⁶ Miközben Barry Buzan az EBESZ-re „egyre inkább” szervezetként tekint, addig a két regionális komplexum együttesét „gyenge szuperkomplexumnak” nevezi. Részletek I. 458. o. https://www.academia.edu/10073830/Regions_and_Powers_The_Structure_of_International_Security (letöltve: 2017.03.30.)

¹⁷ Ennek oka az általános regionális biztonsági komplexum sok állama, a földrajzi különbözőségek, a nagy távolságok, az eltérő jellemzők csak megnehezítenék az összehasonlító elemzést.

¹⁸ A részleteket lásd Vida i.m. o. nincs

¹⁹ Néhány szakértő, akiknek a munkáit felhasználtam többek között Gazdag Ferenc, Dunay Pál, Mézszáros Margit, Valki László, Gyarmati István, Kardos Gábor, Losonczi Miklós, Nyusztay László, Berecz Marianne, Póti László.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

szükséges, így nem feltétlenül kronológiai sorrendben jelennek meg a szövegben. A téma feldolgozása a nemzetközi kapcsolatok, a nemzetközi szervezetek a biztonsági tanulmányok, a hadtudomány adta elméletek, módszerek és eszközök segítségével történt.

VILÁGREND²⁰

Világunk átalakulóban van. Ebből adódik, hogy ezzel a témával foglalkozó szakirodalmi repertoár is egyre gazdagabb. Az új világrend kifejezést a történelemben gyakran használták az átfogó, gyökeres változások leírására. A szó eredeti értelmében azonban, „valódi világrend még sohasem létezett”,²¹ változatok, korszakonkénti világrend leírások vannak, amelyek alapja a vesztfáliai békére (1648) épülő Nyugat-Európában született „független államok rendszere.” Az elemzésnek nem célja a történelmi korszakokon átívelő világrendek, s azok jellemzőinek bemutatása, de fontosnak tartja hangsúlyozni, hogy a különböző leíró koncepciók, a vesztfáliai elvekre épülő rendet tekintik alapnak.²² Írásomban ezt tekintem mérvadónak.

A jelenkori, immár globális vesztfáliai rendszer, azaz a világ nemzeteinek közössége, arra törekszik, hogy az anarchikus nemzetközi rendszerben a különböző nemzetközi szereplők (társadalmak, kultúrák, régiók, nemzetközi szervezetek, intézmények stb.) számára együttműködést szolgáló keretet adjon. A „rendet” nem lehet kikényszeríteni, hanem türelmes, alapos munkával kell kialakítani. Henry Kissinger szerint bármilyen „világrend” csak akkor képes fennmaradni, ha nemcsak a politikai vezetők fogadják el, hanem a polgárok is, továbbá a „rend és szabadság” fogalmakat kölcsönösen kapcsolatban álló fogalmakként kell értelmezni.²³ Ebből következik, hogy a legitimitáció és a hatalom közötti egyensúly kialakítása nem könnyű a tartalmi elemek összetettsége miatt. Minél kisebb egy földrajzi

²⁰ A szövegben a világrend (biztonságpolitikai, nemzetközi politikai, sőt a világrendszer inkább gazdasági kölcsönösséget takar) kifejezés olykor (világ)rend formában jelenik meg. Ok: az utóbbi valóban a rendet, szabályok betartását, emberi jogok tiszteletben tartását jelenti. A világrend fogalma sokféleképpen közelíthető meg. Jelen írás nem nyit vitát a megközelítés módjait illetően, hanem a biztonságpolitika által is támogatott pragmatikus megoldást tekinti vezérlő motívumnak. „A pragmatikus megközelítés lényegében azt a fogalom-meghatározást takarja, melyet a védelmi, stratégiai ágazat, vagyis a biztonsági és védelmi tudományok gyakorlóinak ki és alkalmaznak, majd e tudományok elméleti éllel interpretálnak. Ez lényegében egy meghatározott erőviszony-szerkezetet és ennek megtestesüléseként egy nemzetközi intézményrendszert jelent, amivel kapcsolatban azonban a rend csupán hozzátétel, viszonylagos, mivel ez a szemlélet a nemzetközi politikában a legnagyobb rendet is csak korlátozott anarchiának tekinti.” Farkas Ádám: Világrend vagy, amit akartok? Gondolatok a világrend alapkérdéseiről. Nemzet és Biztonság 2015/6. szám, 124. o.

http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2015_6_09_farkas_adam_-_vilagrend_vagy_amit_akartok_gondolatok_a_vilagrend_alapkerdeseiről.pdf (letöltve: 2017.03.30.)

²¹ Henry Kissinger: Világrend, harmadik kiadás, Antall József Tudásközpont, Budapest, 2016, 10. o.

²² Henry Kissinger: Világrend i. m. 14. o.

²³ Kissinger: Világrend i. m. 16. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

régió, illetve minél egységesebb az ott élők kulturális értékei, szokásai, annál könnyebb az együttműködés, akár a konszenzus is. Na, de ma, a globális világrendben ezek az elvárások nem érvényesülnek, sőt a nemzetközi közösség szereplői valamilyen képességeik alapján határozzák meg magukat, ami olykor érdekellentétet szül, ami „rendetlenséget” teremt. Ez azt jelenti, hogy miközben nő a szereplők egymásrautaltsága, kölcsönös függése, az érdekellentétből kialakuló konfliktusok vagy mély válságba fordulnak, vagy ellenőrizhetetlenné válnak. A kérdés az, hogy pl. egy regionális nemzetközi szervezet akar-e, de főleg képes-e bármiféle ellenőrző mechanizmus kiépítésére?

NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK – BIZTONSÁG – GEOPOLITIKA

A nemzetközi kapcsolatokban történt változásokból adódóan a fenyegetések és a kockázati tényezők globális szinten jelennek meg. Így – minden kockázati, illetve fenyegetést jelentő kihívás felsorolása nélkül – pl. a környezeti változások és az ember károsodása, a tömeges migráció, a különböző méretű menekülthullám, az energiafüggőség, az tömegpusztító fegyverek problémája, a nemzetközi terrorizmus, a transznacionális szervezett bűnözés számtalan feszültség forrása. Nem feledkezhetünk meg a szegénységről, az államok közötti és államokon belüli konfliktusokról, a kormányzásra nem képes, összeomló államokról sem.

A tanulmányban vizsgált „interkontinentális” biztonsági komplexumban (Vancouvertól Vlagyivosztokig – regionális és szuperkomplexum együtt) az országok belső változásai során történtek – pl. a hidegháború vége, az újjáéledő nacionalizmus, az etnikai és a vallási ellentétek kiéleződése, államok megszűnése, újak alakulása – befolyásolják a biztonságot,²⁴ a biztonságot veszélyeztető tényezők²⁵ egyébként is eltérő értelmezését.”

Köztudott, hogy a globalizáció eredményeképpen a biztonság is globálissá változott. Ezek szerint a globalizációs folyamat hatásai alól egyetlen ország sem képes magát kivonni, még akkor sem, ha nem tud lépést tartani az új helyzet kihívásaival.²⁶ Fontos egy új fogalom bevezetése, a nemzetközi politikáé, ami szűkebb értelmezést nyer, mint a nem-

²⁴ Szakértők sokasága foglalkozott már a fogalom részletes definíciójával, a teljesség igénye nélkül néhány magyar kutatót kiemelek, akiknek írásaiban fellelhető a biztonság fogalmának teljes körű kibontása. Álljon itt néhány, a kutatók közül: Deák Péter, Matus János, Gazdag Ferenc, Kiss J. László, Tóth Péter, Nógrádi György. A fogalom értelmezési hatáiról, a definíció összetettségéről l. pl. a Nemzet és Biztonság című Biztonságpolitikai Szemlét, 2008. januári szám, Gazdag Ferenc-Tóth Péter tanulmányát.

²⁵ Gazdag Ferenc-Tóth Péter: A biztonságot veszélyeztető tényezőkről l. Nemzet és biztonság, Biztonságpolitikai Szemle, 2008. április, 3-12. oldal

²⁶ A kommunikáció egész rendszerének átalakulása miatt fontos lenne a globalizáció és a média, illetve a politika viszonyának bemutatása is. Ezen írás keretei között erre nincs lehetőség, de a témáról lásd részletesebben Bayer József és Bajomi-Lázár Péter szerkesztette: Globalizáció, média, politika – A politikai kommunikáció változása a globalizáció korában című könyvét, MTA PTI, Budapest, 2005.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

zetközi kapcsolatok. A nemzetközi politika az államok közötti „hatalmi harcok területe”.²⁷ A külpolitika alakításában döntő szerep jut az államon belüli érdekcsoportoknak és politikai erőknek egyaránt. A nemzetközi rendszer folyamatosan változik, s ez mindig hatással van külpolitikai döntésekre, amelyekben a biztonságra való törekvések jelennek meg. Ezért mondhatjuk, hogy a biztonságpolitika és a külpolitika szorosan együtt jelenik meg a kormányok döntéseiben. Frank N. Tager és Frank L. Simonie szerint „a biztonságpolitika olyan nemzetközi és hazai körülmények és feltételek megteremtésére irányul, amelyek lehetővé teszik a nemzeti érdekek érvényesítését és a nemzeti értékek védelmét.”²⁸ Így a nemzetközi rendszer biztonsági szempontok szerinti kutatása, elemzése a veszélyek, fenyegetések felismerésére törekszik. Ebben az összefüggésben megállapítható, hogy a külpolitika és a biztonságpolitika együtt jelenik meg a diplomáciai tevékenység során, ami az EBESZ párbeszéd-alapú, széles spektrumú diplomáciájában is megjelenik.

Tény, hogy az országok, nemzetközi szereplők biztonságpolitikájuk segítségével határozzák meg azokat az irányelveket, amelyek a fent ismertetett fenyegetések és veszélyek elhárításához képességeket hoznak létre. Ezek közül kiemelendő a katonai képességek kialakítása. Igaz ez a hidegháborús időszak után is, még akkor is, ha aránybeli eltolódás van a gazdasági teljesítőképesség javára is, hiszen az „új világrend” új típusú, nem katonai kihívásokat teremtett, éppen a gazdaság területén meglévő kapcsolatokban. Ebben a világméretű gazdasági együttműködési folyamatban felerősödik az interdependencia, a kölcsönös függés és egymásrautaltság. Ebben a folyamatban a jóléti államok felélik az eddigi összefogás szociális tartalékait. Ezekben a társadalmakban a munkanélküliség óriási méreteket ölt, ami további bonyodalmakhoz vezet, pl. bizonyos társadalmi rétegek elvesztik megélhetésüket, ami gazdasági, majd kulturális leépüléshez vezet, aminek további kihatása a bűnözés növekedése. A jövő nagy kérdése tehát az, hogy a nemzeti kormányok akarnak-e, és képesek-e valamit is tenni ebben a helyzetben? „Ha... a kormányok minden, a jövőt érintő egzisztenciális kérdésben többre már nem képesek, mint csupán arra, hogy a transznacionális gazdaság túl hatalommal bíró objektív kényszereire mutassanak, bármiféle politika csupán tehetetlenség színjátékává dermed, és a demokratikus állam elveszíti legitimitását. A globalizáció pedig a demokrácia csapdájává válik.”²⁹

Mindeközben az információ tömeges és gyors áramlása „szorosabb” kapcsolatokat feltelez a világ különböző területei között, illetve a globális kihívások globális és gyors válaszokat, megoldásokat feltételeznek, ennek azonban egyetlen akadálya van: nevezetesen

²⁷ Matus János: Az államok biztonságpolitikájának szintjei, céljai és eszközei című tanulmánya, In.: Külpolitika, biztonságpolitika, Magyarország – tanulmányok, szerk.: Dérer Miklós, Kreatéka Kiadó, Budapest, 2007, 45. oldal

²⁸ Uo.

²⁹ Heans-Peter Martin, Harald Schumann: A globalizáció csapdája, Perfekt Kiadó, Budapest, 1998, 20. oldal

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

nincs globális válasz. Így a globális világ (világ)renddé válása még várat magára.³⁰ De, mi hiányzik a 21. századi világrend egyensúlyához, illetve ebben milyen szerepe és feladatai vannak/lesznek az EBESZ-nek, mint nemzetközi biztonsági szervezetnek? Ezzel összefüggésben, illetve a helyes értelmezés miatt néhány fogalom tisztázása szükséges, mind elméletben, mind a gyakorlati megjelenésükben. A nemzetközi kapcsolatok elmélete fiatal, formálódó tudomány, ezért a viták természetesnek tekinthetők még az egyes alapfogalmak tekintetében is. Elemzésemben Kalevi Holsti értelmezését használom, a következő fogalmakkal kapcsolatban, mint a nemzetközi kapcsolatok, nemzetközi politika³¹ és a külpolitika.³²

A nemzetközi kapcsolatok elméletének egyik iskolája, a politikai realizmus alaptételeként kezeli, hogy „az államok fő célja a nemzetközi rendszerben a nemzeti érdekek érvényesítése a hatalmi eszközökre épülő befolyásgyakorlás útján.”³³ Fontos tényező a külpolitika, amelynek a lényege az állam céljainak, eszközeinek és magatartásának meghatározása a nemzetközi környezettel történő kapcsolattartásban. Az államon belüli sajátos politikai, gazdasági, társadalmi és egyéb körülmények határozzák meg a reagálást a külső környezetre. „Több állam külpolitikájának találkozása a nemzetközi rendszerben hozza létre a nemzetközi politikát, vagyis az államok hivatalos interakcióinak rendszerét.”³⁴ A nemzetközi politikára lényeges hatást gyakorol az államok külpolitikai döntéshozatalának a mechanizmusa, ezért a nemzetközi kapcsolatok elmélete fontos kutatási területnek tekinti ezt a kérdést is.

További értelmezést kíván a biztonság, biztonságpolitika, kollektív és kooperatív biztonság, fogalmainak tisztázása a nemzetközi szereplők, így az EBESZ helyének és szerepének megnevezésében. Ehhez kapunk útmutatót a védelempolitika fogalmának, tartalmának és határainak vizsgálata során, ahol a szakpolitikával kapcsolatos tudományágazati kérdések is bemutatásra kerülnek.³⁵ Az egész világon tapasztalható, hogy az államok egyre kevésbé tudják függetleníteni magukat a nemzetközi rendszer folyamataitól. A globalizáció, a nemzetköziesedés és a kölcsönös függőség fogalmak, lényegében erre a jelenségre hívják fel a figyelmet. A belpolitikák növekvő függősége a nemzetközi környezettől fokozódó igényeket támasztanak az államok adaptációs képességével szemben. Az alkal-

³⁰ Henry Kissinger: Világrend i. m. 375. o.

³¹ V.ö. 7. oldal

³² Kalevi J. Holsti (1995): „International Politics: A Framework for Analysis.” Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, 18-20. o.

³³ Matus János: A jövő árnyéka – Nemzetközi hatások biztonságunkra és jólétünkre, Pesti Csoport Kft., Budapest, 2005, 12. o.

³⁴ Uo.

³⁵ Szenes Zoltán: A védelempolitika fogalma, tartalma és határai című tanulmány, Nemzet és biztonság Biztonságpolitikai Szemle, 2008. február, 27-34. oldal

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

mazkodás és versenyképesség szerepe, a legnyilvánvalóbb formában a gazdaság területén jelenik meg.

Az államok alkotta nemzetközi rendszerben azonban elkerülhetetlenek az érdeellentétek.³⁶ A második világháború után az Egyesült Nemzetek Szervezete és a kollektív biztonság rendszere az államok túlélése mellett a nemzetközi béke és stabilitás fenntartását is célul tűzte ki. A kollektív biztonság koncepciójának és gyakorlatának megjelenése jelezte, hogy az államok biztonságát és a nemzetközi rendszer működését meghatározó elvek szoros kapcsolatban vannak egymással. Az államok magatartását nagymértékben meghatározza, hogy milyen mértékben bíznak meg a nemzetközi intézményekben és a nemzetközi jogban, alkalmasnak tartják-e a kollektív biztonság rendszerét saját nemzeti biztonságuk fenntartására.

A biztonság érzékelése történelmi koronként folyamatosan változik, de a (föld)terület, illetve a létfeltételek biztosítása bármilyen korban, bármilyen szereplő (pl. dinasztiák, államok, esetünkben a szervezetek) számára mindig alapvető feladat. A tradicionális geopolitika a nemzetközi rendszert egyetlen stratégiai területként fogja fel, ahol a szereplők az államok, amelyek kooperálnak, olykor konfrontálódnak is egymással, de a lényeg, hogy az államoknak saját maguknak kell gondoskodni a biztonságukról. A biztonság – ebben az értelmezésben – elsődlegesen területi fogalom.³⁷ Ezzel szemben az 1990-es évektől kezdődően „a távközlési és közlekedési technológiák fejlődése révén, valamint a fokozódó globalizálódás nyomán a geopolitikai kutatások is egyre inkább gazdasági tartalmat nyertek... s ezt az irányzatot geoökonómiának nevezik.”³⁸ Ennek a tanulmánynak nem célja sem a politikai földrajz, sem a geopolitika fogalmának arculatváltozásait végig kísérni, de felhasználja a „definíciós vitákön átlépő pragmatikus módszereiket, vizsgálati elemeket.”³⁹ A munkában a politikai földrajz érintőlegesen jelenik meg. Eszköztárával a különböző Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetet érintő történések leírásait, az adatok elemzését, a földrajzi környezet vizsgálatát adja a fennálló hatalmi és érdekviszonyokat is figyelembe véve.

A geopolitika ezek eredményeire építve, a döntések és kivitelezések módját fogalmazza meg. Igaz ez a hidegháborús időszakban. A hidegháború után azonban a közeli és a távoli „politikai tér” teljesen átalakult/alakul, nemcsak Európában, de a közvetlen és távolabbi környezetében is. Az átalakulás a nemzetközi szervezeteket új feladatokra kényszerítette, amelyeket pl. az EBESZ a buzani felfogás társadalmi szektorában, a humánbizton-

³⁶ Matus i. m. 176. o.

³⁷ Bernek Ágnes szerk. (2002): A globális világpolitikai földrajza, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 12. o.

³⁸ Gazdag Ferenc (2006): A geopolitika fogalmáról és fejlődéséről. In: Tóth Péter szerk.: Biztonság a XX. században. Zrínyi Kiadó. Budapest. 5. o.

³⁹ Gazdag i. m. 6-7. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

ság területén, a civil társadalomban talált meg. Ezzel összefüggésben érdemes a civil társadalom koncepcióját röviden áttekinteni.

(GLOBÁLIS) CIVIL TÁRSADALOM

A civil társadalom koncepciója nem tekint túl nagy múltra vissza, a 20. század utolsó éveiben bukkant fel a társadalomtudományokban.⁴⁰ A tanulmány nem tűzte ki célul a civil társadalom fogalmának definiálását sem, de fontos megjegyezni, hogy a „civil társadalom nem egyszerűen a nem állami szerveződést jelenti, hanem egy minőségi mozzanatot is magában foglal: azt a polgári értékrendet, amely többek között a személyi tiszteletén, a más vélemény elfogadásán, a tolerancián nyugszik.”⁴¹ A globális civil társadalom kérdésének vizsgálata parázs vitára sarkallta a kutatókat és a téma iránt érdeklődőket egyaránt. Ahány szakmai kutatás, annyi fogalmi magyarázat és tartalmi kibontás. A probléma teljes körű bemutatása helyett, inkább néhány értelmezésbeli különbségre hívom fel az olvasó figyelmét.

Globális civil társadalomról beszélve, korábbi elméleti tradíciókhoz való kapcsolódásokról olvashatunk. Az egyik ilyen a (John Burton) burtoni „világtársadalom”⁴² koncepciója. Még a nemzetközi társadalom koncepcióját elfogadók között is volt olyan, aki túl radikálisnak találta ezt a koncepciót (pl. Evan Luard).⁴³

A másik ismert gondolati tradíció, a transznacionalizálódás fogalmához kapcsolható. Képviselőik pl. Robert O. Keohane⁴⁴ és Joseph S. Nye. A koncepció lényege, hogy az államok mellett más, nem kormányzati szervezetek, sőt az egyének is a politika alakítóivá váltak. Boda Zsolt összegzése szerint: „a globális társadalomkoncepciója így nem más, mint egy analitikus metszet a transznacionalizálódásról, és azt jelzi, hogy a nemzetközi kapcsolatok kutatói igyekeznek részletesen elemezni ezt a jelenséget.”⁴⁵

A kérdés egy másik részleténél is érdemes elidőzni. Ez James N. Rosenau „turbulencia-elmélete.” A rendszerszintű változások mellett Rosenau két mozzanatot tart fontosnak az elméletében: a hagyományos autoritás válságát (tehát az értékek változása a nemzet-

⁴⁰ Boda Zsolt: Globális ökopolitika, Helikon Kiadó, Budapest, 2004, 178-193. oldal

⁴¹ Boda i. m. 180. oldal

⁴² Burton szakított az államközpontú világfelfogással, és szociológiai megközelítéssel olyan átfogó társadalmi összefüggésként értelmezte a világot, amelyben a kommunikáció és nem az erő a fő szervező elv.

⁴³ Részleteiben lásd Boda i. m. 185-188. oldal.

⁴⁴ Keohane, az új típusú globális kormányzással kapcsolatban kiemeli még a hálózatok kialakulását és a normák jelentőségének növekedését. Hivatkozás: Boda i. m. 191. oldal (Keohane, R. O. (2002): Power and Governance in a Partially Globalized World. London and New York, Routledge).

⁴⁵ Uo.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

közi politika átalakulását is előidézi) és a globális identitástudat és szolidaritás formálódását. Ez utóbbi vitathatatlanul a „világtársadalom” kialakulása felé mutat.⁴⁶

Említsük meg Rosenau álláspontját a normák erősödésével kapcsolatban is. Szerinte öt olyan terület van, ahol valóban megjelenhet globális szintű szolidaritás, és a területek képesek politikailag mozgósítani az egyéneket a világon. Ezek a humanitárius ügyek, az emberi jogok, a demokratikus intézmények védelme, a megszállás alóli felszabadulás és az ökológiai kérdések területe. Kiváló példák bizonyítják – környezeti együttműködések kialakulása, szegény országokban történt katasztrófák morális együttműködései, tárgyalások lassítása –, hogy a globális társadalom képes célokat kijelölni, azokat végrehajtani, s ellenőrizni, azaz „kormányozni.”⁴⁷

További kiegészítés Kiss J. László véleményében is megjelenik az identitás tényének megerősítése. „A globalizálódás erodálja az államot, a szuverenitást és a területiséget, de ezzel egyidejűleg növeli az identitás iránti igényt. „Az vagyok, amit eszem” – mondja a MacDonalld’s hálózattal szemben tiltakozó francia paraszt. „Az vagyok, amit hordok” – mondja fátyla védelmében a moszlim asszony. Az egyes ember egyidejűleg sokféle identitás birtokosa is lehet, de a legtöbb embernek az ilyen feltételek között korántsem könnyű önmagát meghatározni. A nem nyugati kultúráknak különösen nehéz más kultúrák átvétele, hisz a valamihez való tartozás és azonosulás, az egyéni biztonság része.”⁴⁸

Összegezve, biztonságpolitikai megfontolásból joggal állíthatjuk, hogy a globalizáció egyik alapproblémája a globális szabályozás hiánya.⁴⁹ A nemzetközi kapcsolatok elméletében az ilyen típusú hiányt anarchiának nevezik.⁵⁰ Gazdasági olvasata szerint: nincs olyan együttműködési mechanizmus, amellyel „a nemzetgazdaságok a globálissá vált világgazdaság általános, regionális és ágazati egyensúlytalanságait hatékonyan tudnák kezelni, azaz [...] megóvni a világot egy általános – tehát globális – világgazdasági válság kialakulásától.”⁵¹ Másik olvasat szerint: nincs az államok „feje fölött” biztonságukról, a szabályok

⁴⁶ Uo.

⁴⁷ Boda i. m. 193-214. oldal, A nem kormányzati szereplők a globális környezeti kormányzásban című fejezet részletesen bemutatja a kormányzás módjait.

⁴⁸ Kiss J. László: A nemzetközi biztonság új napirendje, avagy a biztonság metamorfózisa című tanulmány, Külügyi Szemle, 2006. 3-4. szám, 229. oldal

⁴⁹ Remek Éva: Biztonságunk a globalizáció árnyékában, 89. o.
<http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/8AE00E21-7C19-49C9-A141-0BB43790A330/0/EUtukor2009marcius.pdf> (letöltve: 2017.03.30.)

⁵⁰ Kalevi J. Holsti kanadai tudós szerint a nemzetközi rendszer hierarchikus vagy anarchikus. Ebben az esetben nem káoszról, rendtelenségről beszélünk, hanem arról, hogy a rendszernek nincs egy központja (világkormány), amely rákényszerítené az akaratát vagy bizonyos szabályok betartását a rendszer szereplőire. Lásd bővebben Matus János: A jövő árnyéka i. m. 12-13. oldal

⁵¹ Csáki György: A nemzetközi gazdaságtan és a világgazdaságtan alapjai, Napvilág Kiadó, Budapest, 2006, 240. oldal

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

betartásáról gondoskodó törvényes erőszak-monopólium.⁵² A globalizációs kutatások a civil társadalom, civil hatalom kérdését is érintik. Már a hetvenes évek elején megfogalmazódott a civil hatalom elgondolás kritikája. Ennek legismertebb kritikusa Hedley Bull,⁵³ aki 1982-ben megjelent cikkében reagált – többek között – Francois Duchene,⁵⁴ Sir Andrew Shonfield,⁵⁵ Joseph Nye⁵⁶ és Robert Keohane⁵⁷ által hangsúlyozott civil hatalom, illetve gazdasági hatalom teóriájára.⁵⁸

A nemzetközi rendszert Hedley Bull⁵⁹ – az elmélet egyik legfőbb megalkotója – „anarchikus társadalomnak”⁶⁰ nevezte el. Elfogadja a realisták alaptézisét, mely szerint az államrendszer anarchikus természetű, mivel nincsen világkormány. Ugyanakkor úgy véli, hogy mivel az állam emberek által alkotott és fenntartott szervezet, és mivel az államoknak lehetnek közösen vallott érdekeik, azokból származtatott közös szabályaik és intézményeik, ezért inkább társadalomról, s nem államrendszerről beszélhetünk a nemzetközi rendszer kapcsán.⁶¹

Kiindulásként megállapította, hogy az 1960-as évek vége és az 1970-es évek eleje, a szuperhatalmi versengés enyhülésének szakasza. Az Egyesült Államok délkelet-ázsiai kudarca pedig alátámasztotta azokat a Bull által progresszivistának és idealistának titulált értelmezéseket, amelyek a klasszikus hatalmi politika háttérbe szorulását, a gazdasági interdependencia fokozódását és ezzel összefüggésben, a nemzetközi viszonyokban a gazdasági és nem katonai/civil eszközök fontosságát hangsúlyozták.

Bull azonban az Európai Közösség sebezhetőségére es kiszolgáltatottságára figyelmet, amely szerinte abból adódik, hogy Nyugat-Európa megfelelő katonai potenciál hiányában nem képes önmaga szavatolni biztonságát, hanem a II. világháború vége óta

⁵² Gazdag i. m. 57.

⁵³ Hedley Bull (1977) az „angol iskola” egyik legismertebb képviselője. Nevéhez köthető a „nemzetközi társadalom” koncepció, amely lényegében az államok közössége, egyben a nemzetközi politika fő alkotó eleme, amely hozzájárul a nemzetközi rendhez és a stabilitáshoz. In: Matus János: A jövő árnyéka, Nemzetközi hatások a biztonságunkra és jólétünkre, Pesti Csoport Kft., 2005, 53. o.

⁵⁴ Az Európai Unió nemzetközi szerepvállalására vonatkozó egyik elméleti konstrukció, a civil hatalom koncepciója Francois Duchéne-től származik (1973).

⁵⁵ Brit közgazdász, legismertebb munka a Modern kapitalizmus (1966)

⁵⁶ A Harvard Egyetem professzora, a soft power fogalom fűződik a nevéhez, többek között.

⁵⁷ Amerikai akadémikus, a nemzetközi kapcsolatok neves szakértője.

⁵⁸ V. ö. 9. l. ábrájához

⁵⁹ Az institucionalista irányzathoz sorolható a nemzetközi kapcsolatok Angol Iskolájának a képviselője (további szakértők pl. Martin Wight, Adam Watson).

⁶⁰ Cornelia Navari: *World Society and English School Methods*, (letöltve: 2017. 03. 21.)

⁶¹ György László: NPE Jegyzet 7. A Nemzetközi Társadalom elmélete EZ egészen pontosan a 7.1 A nemzetközi társadalom elméletének alapjai fejezet

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:mNCjLt4slUwJ:mono.eik.bme.hu/~gyorgy/IR_files/NPE_jegyzet_7_Nemzetkozi_tarsadalom.doc+&cd=1&hl=hu&ct=clnk&gl=hu letöltve: 2017.03.21.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

ebben az Egyesült Államokra támaszkodik. Hedley Bull három érvet sorolt fel amellet, hogy Nyugat-Európa országainak miért kellene jóval önállóbbnak lenniük a biztonságpolitika terén.

Az első ok, az USA es Nyugat-Európa között több területen is tapasztalható komoly érdekellentét. Amíg Nyugat-Európa a nukleáris béke és az enyhülés (detente) fenntartásban, valamint a harmadik világ országaival való együttműködésben volt érdekelt, addig a Ronald Reagan vezette Egyesült Államok elkötelezte magát a Szovjetunióval való versengés mellett, és ez a hozzáállás aláasta az enyhülés folyamatát, valamint a fegyverkorlátozásra irányuló törekvéseket. Nyugat-Európának nem állt érdekében a hidegháborús fegyverkezési verseny fokozása, mert ez a szovjet katonai túlerő további fokozódását eredményezte volna a kontinensen. Bull szerint ahhoz, hogy Európa érvényesíteni tudja az Egyesült Államokétól eltérő érdekeit, a pusztán diplomáciai és gazdasági eszközök nem elégségesek. Elengedhetetlen, hogy csökkenjen Nyugat-Európa országainak az USA-tól való függősége a védelmi kérdésekben.

A második ok, saját európai katonai erőre van szükség: a továbbra is fennálló szovjet fenyegetés miatt. Bull szerint ugyan egyesek azt állítják, hogy már nem tapasztalható a Nyugat-Európára nyomást gyakorló korábbi fenyegetés, míg mások ugyan nem vitatják ennek meglétét, de véleményük szerint a térség biztonsági érdekeit jobban szolgálja, ha beletörődnek, hozzászoknak a fenyegetettség gondolatához, és nem próbálnak ellenállni annak. Bull írásában azonban arra figyelmeztetett, hogy ha pillanatnyilag nem is tapasztalható a Szovjetunió részéről olyan szándék, miszerint befolyási övezetet nyugat fele bővítené, ennek egyedüli oka, hogy Európa – az Egyesült Államok segítségével – megfelelő defenzív politikát folytat. Abban a pillanatban azonban, ahogy Európa védelmi képességei csökkennének, a szovjet külpolitika nagy valószínűséggel megváltozna.

Az ütőképes európai katonai potenciál mellett szóló harmadik érv úgy fogalmazható meg, hogy erre Nyugat-Európa „regenerációja” érdekében van szükség. Minden egyes közösség legelső feladata, hogy saját biztonságáról gondoskodjon, erre Európa közvetlenül a háború utáni időszakban nem volt képes. Az 1980-as évek megfelelő katonai erő hiánya azonban már nem az objektív akadályokban rejlett, hanem az Európában uralkodó korabeli gondolkodásmódban, miszerint a védelmi kiadások növelése egyszerű pazarlás.⁶²

BEFEJEZÉS HELYETT

A nemzetközi rendszert az államok összessége, a köztük lévő kapcsolatrendszer, valamint a nemzetközi szervezetek és intézmények alkotják.⁶³ Az elmúlt években további szereplők is a rendszer részeseivé váltak (pl. nem kormányzati szervezetek, transznacionális vállala-

⁶² Juhász i. m. 42-43. o.

⁶³ Bokorné Szegő Hanna: Nemzetközi jog, Aula Kiadó, Budapest, 1997, 21. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

tok),⁶⁴ azonban a jelen tanulmány ezekkel nem kíván foglalkozni. Helyette a nemzetközi kormányzati együttműködés folytán létrejött nemzetközi szervezetekre helyezi a hangsúlyt, amelynek remek példája az EBESZ is. Ennek oka a már bemutatott vesztfáliai típusú állam létrejötte, illetve annak a ténynek az elfogadása, hogy az állam, „teljes hatalma birtokában, még mindig az elsődleges szereplője a nemzetközi kapcsolatoknak.”⁶⁵ Mindeközben a nemzetközi szervezetek is hasznos funkciókat töltenek be, az államok közötti gazdasági, politikai, kulturális együttműködés elősegítésében, vagy éppen a konfliktusok megoldásában.

A 21. században ez utóbbi tevékenység különösen hangsúlyossá válik, mert éppen a nemzetközi szervezetek adta keretek biztosítanak olyan fórumokat, együttműködési mechanizmusokat a szemben álló felek részére, amelyek segítségével elősegíthető akár a békés megoldások választása, vagy éppen az államok közötti megromlott viszony helyreállítása. „A modern kor állama tehát egy sor fontos területen együttműködésre, alkalmazkodásra és kompromisszumokra kényszerül, saját jól felfogott érdekében is.”⁶⁶

A kutatás első szakaszának összegzett eredményeként fogadható el, hogy az államok (pl. nemzeti kormányok), a globális nemzetközi vállalatok (magán kormányzás), a globális közösségek (pl. Greenpeace), a transznacionális civil társadalom (pl. International Committee of Red Cross), az informális klubok (pl. G-2, G-8), a helyi közösségek, csoportok, önkormányzatok, fokozódó, együttes munkáját a nemzetközi szervezetek egymást átfedő hálózata segíti. A jövőben e szervezetek jelentősége, különösen a civilekkel foglalkozóké, folyamatosan nőni fog. Az EBESZ értékalapú szervezet és ezen az úton jár. Ennek bizonyítása azonban már a következő tanulmány témája.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Barry Buzan, Ole Weaver, Jaap de Wilde: Security: A New Framework for Analysis, Lynne Rienner Publisher, 1998.
2. Bernek Ágnes szerk.: A globális világpolitikai földrajza, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002
3. Bíró Gáspár: Bevezetés a nemzetközi politikai viszonyok tanulmányozásába, 2003. By Created by XMLmindXSL-FO Converter, [PDF] [Bevezetés a nemzetközi politikai viszonyok tanulmányozásába](#)
4. Blahó András-Prandler Árpád: Nemzetközi szervezetek és intézmények könyvét. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2014.

⁶⁴ A nemzetközi szervezetek és intézmények teljes körű bemutatásáért lásd Blahó András-Prandler Árpád: Nemzetközi szervezetek és intézmények könyvét. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2014.

⁶⁵ Blahó-Prandler i. m. 26. o.

⁶⁶ Blahó-Prandler i. m. 27. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

5. Boda Zsolt: Globális ökopolitika, Helikon Kiadó, Budapest, 2004.
6. Bokorné Szegő Hanna: Nemzetközi jog, Aula Kiadó, Budapest, 1997.
7. Caroline Bouchard and John Peterson: Conceptualising Multilateralism. Can We All Just Get Along? Mercury, E-paper, No. 1, January 2011. http://mercury.uni-koeln.de/fileadmin/user_upload/E_paper_no_1_Revised_Version.pdf
8. Cornelia Navari: [World Society and English School Methods](#).
9. Csáki György: A nemzetközi gazdaságtan és a világgazdaságtan alapjai, Napvilág Kiadó, Budapest, 2006.
10. Egedy Gergely: Bevezetés a nemzetközi kapcsolatok elméletébe, Hvgorac Lap- és Könyvkiadó Kft., 2007.
11. Erdős André: Az ENSZ előtt álló kihívásokról, http://bhkka.hu/web-bhkka-letoltesek/BHKK_Biztonsagpolitikai-prognosis_2015_BHKK.pdf
12. Farkas Ádám: Világrend vagy, amit akartok? Gondolatok a világrend alapkérdéseiről. Nemzet és Biztonság 2015/6. szám
13. Gábris Máté: Biztonsági komplexumok az információs korban, 2010.4. szám
14. Gazdag Ferenc: A geopolitika fogalmáról és fejlődéséről. In: Tóth Péter szerk.: Biztonság a XX. században. Zrínyi Kiadó. Budapest. 2006.
15. Gazdag Ferenc-Tóth Péter: A biztonságot veszélyeztető tényezőkről I. Nemzet és biztonság, Biztonságpolitikai Szemle, 2008. április
16. György László: NPE Jegyzet 7. A Nemzetközi Társadalom elmélete, 7.1 A nemzetközi társadalom elméletének alapjai fejezet, http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:mNCjLt4sUwJ:mono.eik.bme.hu/~gyorgy/IR_files/NPE_jegyzet_7_Nemzetkozi_tarsadalom.doc+&cd=1&hl=hu&ct=clnk&gl=hu
17. Heans-Peter Martin, Harald Schumann: A globalizáció csapdája, Perfekt Kiadó, Budapest, 1998.
18. Henry Kissinger: Világrend, harmadik kiadás, Antall József Tudásközpont, Budapest, 2016.
19. In: Hadtudomány 2007/1. szám
20. John Gerard Ruggie: Constructing the World Polity: Essays on International Institutionalisation, <https://books.google.hu/books?id=iBylAgAAQBAJ&pg=PA131&lpg=PA131&dq=international+institutionalization+by+john+ruggie&source=bl&ots=LjIB8tCB7b&sig=cMQ2Asx-N-R9uKQrVYAKvMIM0eQ&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEwiv--vE6PTSAhXRJSwKHeVTAFEQ6AEITTAI#v=onepage&q=causal&f=false>
21. Kalevi J. Holsti: „International Politics: A Framework for Analysis.” Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, 1995.
22. Karl W. Deutch politológus, a „biztonsági közösségek” elmélet első kidolgozója, még 1957-ben. Sz.n. Collective security communities: a new global order among chaos and coherences? <http://web.isanet.org/Web/Conferences/ISSS%20Austin%202014/Archive/e58f65b0-6ccb-4238-8d99-0bfd47089def.pdf>
23. Kiss J. László: A nemzetközi biztonság új napirendje, avagy a biztonság metamorfózisa című tanulmány, Külügyi Szemle, 2006. 3-4. szám

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 2. szám

24. Matus János: A jövő árnyéka – Nemzetközi hatások biztonságunkra és jólétünkre, Pesti Csoport Kft., Budapest, 2005.
25. Matus János: Az államok biztonságpolitikájának szintjei, céljai és eszközei című tanulmánya, In.: Külpolitika, biztonságpolitika, Magyarország – tanulmányok, szerk.: Dérer Miklós, Kreatéka Kiadó, Budapest, 2007.
26. Remek Éva: Biztonságunk a globalizáció árnyékában, <http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/8AE00E21-7C19-49C9-A141-0BB43790A330/0/EUtukor2009marcius.pdf>
27. Simai Mihály: A globális válság: hatások, gazdaságpolitikai válaszok és kilátások 2. kötet, TRANSZNACIONÁLIS VÁLLALATI STRATÉGIÁK ÉS MULTILATERALIZMUS, vki.hu, Budapest, 2009. <http://vki3.vki.hu/kot/ecostat/02-Simai.pdf>
28. Szenes Zoltán: A védelempolitika fogalma, tartalma és határai című tanulmány, Nemzet és biztonság Biztonságpolitikai Szemle, 2008. február
29. Vida Csaba: A regionális biztonsági komplexum elmélete és alkalmazása Közép-Európára, In: Hadtudomány 2007/1. szám o. nincs, http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2007/1/2007_1_5.html